

KERNAVĖS PILIAKALNIAI

Kernavė XIX a. graviūroje (iš K. Tiškevičiaus monografijos apie kelionę Nerimi - *Tyszkiewicz K. Wilija i jej brzegi. Drezno, 1871*)

Širvintų r. sav. teritorijoje, Neries slėnio dešiniajame krante, Kernavės miestelio pakraštyje išsidėstę 5 piliakalniai – neatskiriama chronologine, erdvine, funkcinė prasme plataus archeologinio komplekso dalis. Populiariaji Aukuro kalno, Pilies kalno, Mindaugo sosto, Lizdeikos kalno pavadinimai su tikrąja jų funkcija nesisieja – jie prigijo romantizmo laikotarpiu sklendančių legendų, pasakojimų dėka. Kriveikiškio piliakalnis pavadintas pagal kaimo pavadinimą.

Piliakalniams įkurti pasinaudota išraiškingu natūralių gamtos procesų suformuotu reljefu – griovių ir raguvų išraižyto viršutinės Neries terasos šlaito atragiais ir nuo jo atidalyta atskira kalva. Iš PV, P pusės piliakalnius nuo dabartinės Neries vagos skiria platus vietomis pelkėtas iki 600 m siekiantis slėnis.

Kernavės piliakalniai ankstyviausioje žinomoje Kernavės fotografijoje. Autorius – J. Čechanavičius, 1874 – 1880 m.

<http://www.sirvinta.net/laiko-uzdanga-praskleidus/pirmoji-sirvintu-krasto-fotografija/>

Piliakalnio „Mindaugo sostas“ šiaurinio galo pylimo nuošliauža 1979 (m. S. Lasavicko negatyvas, VAA. F. 1019, ap. 12, b. 8476, l. 11

Dar XIX a. vid. Kernavė sulaukė Lietuvos archeologijos pradininkų – brolių E. ir K. Tiškevičių, A. Pliaterio, V. Kondratovičiaus-Sirokoplės – dėmesio. Pastarasis 1857 m. ėmėsi kasinėti Aukuro kalno, Mindaugo sosto piliakalnius, tačiau tai tebuvo mėgėjiškas bandymas. Tikroji piliakalnių ir visos vietovės istorinė vertė atskleista pradėjus Kernavėje mokslinius tyrimus 1979 m. 1979-1982 m. P. Kulikausko, R. Volkaitės-Kulikauskienės vadovaujamų ekspedicijų metu ištyrinėta beveik visa Mindaugo sosto piliakalnio aikštelė, 1983 m. pradėtas tyrinėti Pilies kalno piliakalnis. 1985 m. šio piliakalnio tyrimus tęsė A. Luchtanas. 1992-1993 m., jo vadovaujama ekspedicija tyrė sensacingais radiniais pasižymėjusį Aukuro kalno piliakalnį. 1989 m. aptiktas ir tais pačiais A. Luchtano bei 2014 m. G. Vėliaus tirtas labiausiai į P nutolęs Kriveikiškio piliakalnis. Lizdekos kalno piliakalnis apart jo aplinkos detalai tyrinėtas nebuvo. Šie, kaip ir visoje piliakalnių aplinkos teritorijoje kasmet nuo 1979 m. vykdomi archeologiniai tyrimai, teikia reikšmingų duomenų apie piliakalnių vaidmenį ir reikšmę skirtingais praeities laikotarpiais.

Archeologo P. Kulikausko Mindaugo sosto piliakalnyje 1979 m. vykdyti archeologiniai tyrimai (S. Lasavicko negatyvas, VAA. F. 1019, ap. 12, b. 8476, l. 15)

Nors Kernavėje aptinkami radiniai liudija žmonių veiklą šiose teritorijose nuo paleolito laikų, ankstyviausi radiniai viename iš piliakalnių - Pilies kalne - siekia žalvario amžių – XIII-X a. pr. Kr.

Vėlesnio ir ryškesnio apgyvendinimo pėdsakai atsekami Aukuro kalno piliakalnio aikštelės pakraščiuose. Šioje vietoje identifikuotas I a. pr. Kr. – II a. po Kr. Brūkšniuotosios keramikos kultūros sluoksnis su ilgojo stulpinės konstrukcijos pastato vieta, būdingais laikotarpiui radiniais. Piliakalnio gyvenvietė sunaikinta gaisro.

Archeologo A. Luchtano Aukuro kalno piliakalnyje vykdyti tyrimai 1992 m. (nuotrauka P. Mudėno)

Apie III a. tame pačiame Aukuro kalno piliakalnyje vėl įsikūrė žmonės. Piliakalnyje stovėję stulpinės konstrukcijos pastatai buvo sunaikinti V a. klajoklių genčių antpuolio metu. Po šio puolimo veikla piliakalniuose nenutrūko – I tūkst. vid. ir II p. kultūriniuose sluoksniuose pastatų liekanos, radiniai fiksuoti Mindaugo sosto, Pilies kalno, Kriveikiškio piliakalniuose, Lizdeikos piliakalnio aplinkoje.

Kernavės piliakalniai ir Pajautos slėnis (nuotrauka D. Baltramiejūnaitės)

I tūkstm. pab. – II tūkstm. pr. radiniai piliakalniuose menki. Tačiau aptiktos pavienės lipdytos lygiu paviršiumi neornamentuotos ar apžiestą keramiką ornamentu imituojančios puodų šukės rodo, jog piliakalniuose tam tikros veiklos būta.

Visgi ryškiausių vaidmenį visa piliakalnių sistema turėjo rašytiniuose šaltiniuose minimo viduramžių Kernavės miesto struktūroje. XIII-XIV a. iš visų pusių supami miesto sodybų, gatvių, prekybos vietų ir kitų struktūriškai neatsiejamų objektų piliakalniai buvo įrengti kaip valdžios rezidavimo, gynybos ir žvalgybos punktai. Archeologinių tyrimų metu surinkti duomenys šiuo metu leidžia kalbėti apie gan aiškią visų piliakalnių funkciją miesto sistemoje. Aukuro kalno piliakalnyje buvo įkurdinta kunigaikštiška rezidencija, Pilies kalno piliakalnyje – įtvirtinta amatininkų gyvenvietė, Mindaugo sosto, Lizdeikos piliakalniai tarnavo kaip gynybos punktai. Daugiausia neatsakytų klausimų slepia Kriveikiškio piliakalnis, kuris iki galo nepatvirtintais duomenimis galėjo būti naudojamas kaip žvalgybos, o galbūt ritualinis objektas.

XIV a. Kernavės miesto, taip pat ir piliakalnių neaplenkė kryžiuočių anpuoliai. Rašytiniuose šaltiniuose minimų 1365 ir 1390 m. puolimų pėdsakai ryškiai atsekami piliakalnių kultūriniuose sluoksniuose. Po pirmojo gaisro sudegusi kunigaikščio rezidencija, gynybiniai įtvirtinimai, sodybos buvo atstatytos. Visgi stiprėjant kitiems administraciniams, ekonominiams centrams Kernavės vaidmuo silpo. 1390 m. kernaviškiai, matydami kad nepajėgs apsiginti nuo Ordino kariuomenės, patys sudegino pilį.

Sunykus Kernavės miestui tik vadinamasis Pilies kalnas buvo integruotas į naujai besikuriančio miestelio struktūrą. Manoma, kad XIV a. pabaigoje jame buvo įkurtas Vytauto dvaras. Nuo XVI a. iki pat XX a. ant šio kalno stovėję klebonijos ūkiniai pastatai.

2004 m. Kernavės archeologinė vietovė, unikalus archeologijos ir istorijos vertybių kompleksas, įrašytas į UNESCO globojamų Pasaulio paveldo paminklų sąrašą. 2005 m. Lietuvos bankas išleido UNESCO saugomai Kernavei skirtą proginę 50 lt monetą

